

2. „Mindenkit az élet asztalához”

- *Az egyetemen csak magyar szakot végezett?*

- Magyar-német szakos voltam, 43-ban elkezdtem tanítani különböző rendi gimnáziumokban, '44 őszén kerültem Debrecenbe. Kevésbé fűtött szobákban éltünk. Itt gépeltem soha el nem készült disszertációm, Arany *János* és *a magyar versritmus címmel*, "Horváth Jánosnak készítettem.

Szállást kapott a rendházban, egy horvát jezsuita, aki igazolta magát, az akkori debreceni prépost plébánosnál, Bánáss Lászlónál, a későbbi veszprémi püspöknél. Bejött egyszer a szobámba, és megkért, hogy menjek ki vele holnap délután a Nyilas-telepre, van ott, egy munkásleány csoportja. Ő nem tud magyarul, tolmácsolnom kellene. Kimentünk. Másfél, vagy két órát töltöttünk együtt, 16-18 esztendő munkásleányokkal, és beszélgettünk szerelemről, fiúkról, házasságról.

Egy hónap múlva, a jezsuita újra bejött a szobámba, most azzal, hogy búcsúzik, megy tovább a Szovjetunióba. 45 februárjában vagy márciusában vagyunk. Egy hónap alatt, amíg itt élt Debrecenben, létrehozott négy kisközösséget: egy munkásfiú, egy munkásleány, egy diák, és egy felnőtt csoportot.

A diákcsoportot szeretné rám bízni, csináljam tovább. Kérdeztem, miért kell ezt csinálni. Azért, felelte, mert hamarosan olyan idők fognak jönni, hogy az egyház, csak ezekben az egészen kicsi közösségekben tud tovább élni.

- *Vajon miért gondolta ezt?*

- Így ítélte meg a politikai helyzetet. Meddig kell nekem ezt, csinálnom? Azt mondja, addig, amíg azok, akikkel én foglalkozom, föl nem nevelődnek annyira, hogy ők maguk is tudják ezt másik hat emberrel folytatni. Annyira odaadó embernek ismertem meg, ezt a talán a negyvenes évei elején járó, *ősz* halántékú horvát papot, hogy hitele volt előttem, s elkezdtem munkálkodni. Debreceni középiskolák fiúkkal, lányokkal, később egyetemistákkal foglalkoztam. Aztán, 48-ban sorra jöttek azok az intézkedések, amelyek az iskoláink államosításával, az egyesületek betiltásával, a diákok elvételével, igazolták előttem a horvát jezsuitának a szavát. Valóban, az egyház csak ezekben a kisközösségekben tudott tovább élni.

- *Mi lett az első csoportokkal? Tud-e róluk valamit?*

- Nem kevesen azokból, akikkel akkor én foglalkoztam, ma is megvannak, a mostani csoportjaimban. Mind nagyapák

- *És van köztük olyan, aki saját maga vezet csoportot?*

- Hát persze. Az ember hatvanesztendő koráig nem játszik egyfolytában iskolapadban ülő kisdiaákat, aki figyel a tanító bácsi szavára. Akik a régi debreceni fiatalokból ma is megvannak, csak azért vannak meg, mert nekik is életformájuk lett az, amit én a horvát jezsuitától tanultam. Ők tőlem látták.

- *Mi ez az életforma? Miben különbözik egy vallásos ember, mondjuk egy katolikus, vagy református életformájától?*

- A formai mozzanatot nagyon könnyű megjelölni: a vallásos ember elmegy a maga templomába, beül a padba, meghallgatja azt, amit a pap mond, és rábólint: ámen. Ez nálunk másképpen van. Aki hetenként, vagy kéthetenként, netán havonként elmegy a kisközösségbe, nem egy órára megy el, hanem három órára, vagy öt órára, esetleg hat órára. Hat órán keresztül együtt van a csoport, és ott az történik, hogy valaki, akármelyik, mond valamit. S utána, az mondatik: erre megy a kör. Balra megy, vagy jobbra, s a beszélgetésnek mind a nyolc résztvevője elmondja, amit gondol. Miután a nyolcadik is nyilatkozott, megint én szólok. Tehát itt is van szükségképpen vezető, az akit a társaság elfogad. Ez megint élesen különbözik a

kialakult templomi rendtől. Ott az a vezető, aki kijelöltetett, itt az a vezető, aki össze tud szedni, és össze tud tartani embereket. Éveken vagy évtizedeken keresztül. De ez csak úgy lehetséges, hogy az összejöveteleken mindenkinek azonosak a hozzászólási lehetőségei, mindegyikük érvényesülhet. Az olyan világ, amelyikben semmiféle mesterséges tekintély nincs. Olyan világ, ahol egy-egy beszélgetésben részt vehetnek laikus férfiak, laikus nők, és papok is, sőt lehet, hogy a közösségnek a vezetője éppen egy laikus nő. S ez természetes. Ez a laikus lehet egy tanárnő (a negyvenes években Debrecenben diák volt, és most hatvanéves nagymama), akinek sok tapasztalatkincese, teológiai tudása van. Ha ő a csoportjába be tud halászni, mondjuk, egy harmincöt éves papot, nem az a harmincöt éves pap lesz ennek a közösségnek tekintélye, középpontja, hanem ő, aki ezt a dolgot már akkor is csinálta, amikor az a pap még meg se született. Ez a formai része. De ez nem jelentéktelen, mert arra mutat rá, hogy nincsen olyan: ez így van, mert én mondom. A templomban a dolgok úgy vannak: mert a pap mondja. Aztán ha valakinek nem tetszik, hát legföljebb többet nem megy el oda. Egy hatóság által kinevezett személy azt prédikálja, amit kell. Erre lehet azt mondani, hogy igen, meg ki lehet menni a templomból. Csak éppen azt nem lehet mondani, kérem, én ezt nem így gondolom.

- *Ez a formai oldala. És a tartalmi?*

- A tartalmi oldalra az események hatására jöttem rá, még a negyvenes években. Lehet, hogy voltak felnőtt emberek is, akik hittek a marxizmusban, de az ifjúság körében nem kevesen. Már harminc felé közeledtem, de én is eljutottam gondolatban addig, hogy ennek a marxizmusnak a szándékai különbek, mint azok a szándékok, amelyeket a teológián, és az egyházban, s a rendemben megismertem.

Konkrétta teszem a dolgot. A történelmileg kialakult kereszténység szerint a siralom völgyében élünk. Nem lehet megoldani az emberiség többségének alapvető egzisztenciális problémáit. Még középiskolás diák voltam, mikor megjelent Kovács Imre könyve, *A néma forradalom*. A hárommillió magyar koldusról. Én egy nagybirtokos rend tagjaként olvastam ezt a könyvet.

- *A piarista rend volt ez a gazdag rend?*

- Hát nem a leggazdagabb, de azért volt valamennyi földje. Igaz, tíz-egynéhány iskolát fenntartottunk belőle. A negyvenes években számomra az volt megkapó a marxizmusban, hogy nemet mondott erre a gondolatra, mert azt sugallta, igenis van megoldás arra, hogy mindenkit odaültessünk az élet asztalához. Azt kellett éreznem, hogy a marxizmus eszmeileg különb, mint az, amit én, kereszténység címén megismertem. Számomra ez a legsúlyosabb identitás zavart hozta. Egy katolikus pap, egy szerzetes, úgy érzi, hogy mindent odaad egy Úgyért. Ez a minden lényegében a család, a családi élet, ami, egy huszonéves férfi életében igen jelentős. És az ember csak a legkülönbért tudja odaadni, ami egy ember részéről.

- *Tehát a kiscsaládot, a saját családot egy nagyobb család érdekében...*

- Lemondani a szerelemről, lemondani asszonyról, családról, gyermekről, - a legnagyobb áldozat. Csak az tudja megélni ezt, aki becsületesen gondolja. Egy katolikus pap azért tudja megvalósítani, mert úgy véli, a legkülönb ügyért hozza meg az áldozatot. Az identitás válságot számomra az jelentette, hogy hát ez a legkülönb ügy? Akkor, amikor a marxizmus azt beszéli, hogy elsősorban az egyház az akadálya annak, hogy a társadalom egészét oda lehessen ültetni az élet asztalához. A nagybirtok. S a többi ... Ez az a történelmi szituáció, amikor elő kell vennem az Újszövetségi Szentírást, illetőleg a négy Evangéliumot, hogy megnézzem végre a saját szememmel, hogy mit is akar Jézus Krisztus. És ekkor visszanyerem az identitásomat, mert eljutok a következő eredményre: igaz, hogy a marxizmus oda akar juttatni mindenkit az élet asztalához, de átmenetileg osztályharcot csinál, és olyan világot hoz létre az ember elnyomásával, és gyilkolásával, amely a jézusi koncepciótól idegen. Mert Jézus kimondja azt a hallatlan mondatot, amit a marxizmus nem ismer: *Szeressétek az ellenségeiteket!* S rájövök arra, hogy a Jézuson kívüli világ ismer szövetségest, ellenséget meg

közömböst, ezzel szemben a jézusi világ csak, felebarátot ismer. S ebben, a pillanatban én, a katolikus pap, újra mondanivalóval rendelkezem.

Mi vagyunk az emberiségen belül az a társaság, amelyik elfogadja azt a tételt, hogy *ne ölj*. Amelyik magáévá teszi, hogy embernek embert meggyilkolnia soha, semmiféle körülmények között nem szabad, s ezt mint a marxizmusnál magasabb rendű eszmei mondanivalót éljük meg. Teljességgel tisztában lévén azzal, hogy aki ezt képviseli, az mindenfajta hatósággal szembekerül. Minden hatóság léte azon áll, vagy bukik - ez a feltétele a létének, - hogy gyilkol-e. A társadalom bármikor bármelyik tagját rá tudja-e kényszeríteni arra, hogy szolgálatába álljon, hogy gyilkoljon. Ha nem hajlandó gyilkolni, akkor őt ölik meg. Ez számunkra azt jelenti, hogy ha nem tudunk semmiféle politikai párt, szolgálatára felesküdni, nem kétséges, bennünket mindenki üldözendő és likvidálandó, elemnek fog tekinteni.

Ezek a gondolatok már a negyvenes évek végén alapjaiban készen vannak, de csak az elkövetkezendő évtizedek során bontakoznak, ki a maguk teljességében. Ebből adódik az, az elszántság, amelyet mi annak idején úgy fogalmaztunk meg: Ha Szent Pál számára jó volt a rabszolgatársadalom, hogy Krisztus örömhírét hirdesse, nekünk is jó a kolhoz társadalom, Krisztus örömhírének hirdetésére. Annak ellenére, hogy a párt elkiáltotta magát, el a kezekkel az ifjúságtól, mi...

- *Melyik párt, és mikor?*

- A kommunista párt, 48-ban... Tehát. el a kezekkel az ifjúságtól! - mi ebben a konspiratív-nak és illegálisnak minősített formában megpróbáltuk egy-egy lakásban összehozni 6-8 fős közösségekbe azokat, akik úgy érezték, keresztény voltuk kötelezi őket arra, hogy ne nézzék tétlenül azt a rombolást, amit a diktatórikus terror minden eszközét igénybe vevő ateista államhatalom a maga monopolhelyzete következtében a társadalomban el tud végezni. A tanítványaim 48 őszétől kezdve, ahogy a különböző városok egyetemre kerültek, elvitték ennek a Jézus Krisztust újrafelfedezésnek a hírét, úgy hogy a negyvenes évek végén az összes egyetemi városban, Sopronban, Pécsen, Szegeden, Miskolcon, megindult ez a munka, - Budapesten persze még inkább. És hát növekedett, ahogy növekedni tudott. A párt ezekben az években az egyházi hierarchia megfegyverezésével volt elfoglalva, 48 végén letartóztatták Mindszentyt, 50-ben volt a szerzetesek ezerszámra való elhurcolása, - éjszaka teherautókon. Ezzel a kommunista párt rákényszerítette a hierarchiát arra, hogy tárgyaljon vele.

A szerzetesek megmentése érdekében 1950 nyarán létrejött az első tárgyalás a Grósz kalocsai érsek által vezetett püspöki kar, és a Rákosi által vezetett kommunista párt között. Rá egy évre letartóztatták Grószot, - mert ő is "elárulta a hazát", jóllehet megegyezett a hatalommal, - és a püspöki karnak a derekukat be nem adó tagjait internálták Hejcére. S Czapiknak az irányítása alatt kaptak egy olyan püspöki kart, amelyik nemcsak azt nyilatkozta, amit nyilatkozni kellett, hanem azt is elviselte, hogy minden püspöki aulába beültessenek egy ávost. Minden levelet ő bontott fel, és minden kimenő levél csak akkor mehetett ki, ha az ávós ráütötte a pecsétet. S amikor ezt a püspöki karral véghez lehetett vinni, a rákövetkező nyáron, 1952-ben az államhatalom megcsinálta az első kisközösségi pert. Ez volt az úgynevezett Bulányi-per, amelyikben tíz-egynéhány papot, apácát, civilt ítéltek el, - engem életfogytiglanra, a többieket tizenöt, tizennégy, tíz esztendőre...

- *Mi volt az indok?*

- A népi demokrácia megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésének a büntette. A tárgyalás a tíz-egynéhány ember számára másfél óra alatt lezajlott, abban ügyészi vádbeszéd, kijelölt ügyvédeknek a hozzászólása, a mi utolsó szó jogán mondott szavunk, - minden benne volt...

- *Tehát ezért börtönt is kellett vállalni...*

- Még jó, hogy akasztás nem történt. Mert ha valamelyikünk szekrényébe beraktak volna a letartóztatáskor egy pisztolyt, ennek a bűnnek a felső büntethetőségi határa az akasztás. Erre, gondolom, azért nem került sor, mert szociáldemokratát meg papot legfeljebb agyonverni

lehetett, akasztani nem. Súlyos nemzetközi bonyodalom támadhatott volna ebből, s a kormányzat ezt nem óhajtotta a maga számára "beszerezni", "

- *Őn, és társai, meddig voltak börtönben?*
- 52 augusztusában tartóztattak le bennünket....
- *Összesen tíz embert?*
- Tíz-egynéhányat. Több részlete is volt ennek a letartóztatási hullámnak...
- *Fiatalok is voltak közöttük? Önnél is fiatalabbak?*
- Inkább papok és apácák voltak, de volt diák is, országos vezetők voltak ezek... 1956-ig nem szabadult közülünk senki.